

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Mattias Jõgi

AJATEENIJATE EMOTSIONAALSE ENESETUNDE HINNANGUTE ERINEVUSED EESTI
KAITSEVÄE ERI VÄELIHKIDES 2016/2017a KOMPLEKSUURINGU ANDMETEL

Uurimistöö

Juhendaja: Kairi Kasearu, PhD

Kaasjuhendaja: Tiia-Trin Truusa, MSW

Läbiv pealkiri: ajateenijate emotsionaalne tervis

Tartu, 2018

Ajateenijate emotsionaalse enesetunde hinnangute erinevused Eesti Kaitseväe eri väeliikides
2016/2017a kompleksuuringu andmetel
Kokkuvõte

Käesolevas töös uuriti, kuidas eristub ajateenijate emotsionaalne enesetunne ajateenistuses sõltuvalt teenistuse väeliigist. Eesmärgi saavutamiseks kasutati Eesti Kaitseväe inimvara kompleksuuringus rakendatud emotsionaalse enesetunde küsimustiku (EEK-2) andmeid. Uurimistöö valimisse kuulus 600 ajateenijat. Kolmes laines teostatud küsitluse andmete analüüsist leiti, et statistiliselt olulisi erinevusi emotsionaalses enesetundes leidis väeliikide läbilõikes viies EEK-2 tunnuses seitsme erineva väeliigi ajateenijate seas. Kolmes etapis 15 olulisest muutusest 10 olid leevenduvad, kaks kõikuvad ning kolm püsivalt süvenevad.

Märksõnad: Kaitsevägi, ajateenistus, emotsionaalne tervis, EEK-2

Evaluation of significant changes in the emotional wellbeing of conscripts serving in different branches of the Estonian Defence Forces from the data of 2016/2017 conscript survey

Abstract

In this paper, the results of the Emotional State Questionnaire (ESTQ-2) conducted on the conscripts serving in the Estonian Defence Forces were analyzed in order to find statistically significant differences in the emotional wellbeing of conscripts serving in different military branches of the Defence Forces. A sample of 600 conscripts' data was used in the analysis. The results showed that differences occur in 5 categories of the ESTQ-2 across 7 branches of the Defense Forces. Across 3 stages of the ESTQ-2, from 15 significant differences 10 were relieving, 2 were fluctuative and 3 persistently degraded.

.

Keywords: military, defence forces, conscription, emotional health, ESTQ-2

Sissejuhatus

2015. aasta sügisel alustati Eesti Kaitseväge inimvara kompleksuuringu (edaspidi *kompleksuuring*) planeerimist ning viidi läbi esimene pilootuuring. Ülevaade kompleksuuringu ettevalmistamise tagamaadest, vajadusest ja temaatikast esitati 2016. aastal (Allik ja Talves, 2016). 2016/2017 väljaõppetsükkel oli esimene, mille käigus koguti ajateenijate kohta korduvküsitluse raames andmeid erinevatest inimressursiga seotud valdkondadest nagu sotsiaaldemograafiline profiil, tervis, enesekohased hoiakud, hoiakud riigikaitse ja teenistuse suhtes, õppimine ja motivatsioon teenistuses. See oli esmakordseks uuringuks Eestis, milles ajateenijate seas rakendati laiahaardelist kordusküsimustikku. Kompleksuuringuga koguti andmeid rohkem kui 3000 ajateenijalt. Peamisteks uurimisvaldkondadeks kompleksuuringu teostamisel olid: ajateenijate motivatsioon, teenistusse asumise motiivid, rahulolu, tegevteenistusse asumine, ennetähtaegselt reservi arvamise mõjutegurid ning nii füüsiline kui vaimne tervis. (Kasearu jt, 2017).

Kaitseväelaste emotsionaalne tervis

Kompleksuuringu andmete põhjal ning varasemate individuaalsete uurimistöödega on teostatud uurimistöid ajateenijate tervislikust seisundist. Oja ja Piksööt (2017) uurisid kompleksuuringu andmete põhjal ajateenijate füüsilise ja vaimse tervise ning kehalise võimekuse muutusi teenistuse jooksul. Tulemustes avaldus ajateenijate emotsionaalse enesetunde halvenemine teenistuskäigu jooksul: depressiooni ja paanikahäirete sümptomid süvenesid oluliselt sõduri baaskursuse ehk esimese kolme teenistuskuu jooksul ning püsisid samal tasemel kuni teenistuse lõpuni. Lisaks kinnitasid Oja ja Piksööt vanuse mõju depressioonisümptomite esinemisele negatiivses trendis. Oja ja Piksööt oletasid, et vanematel ajateenijatel on kohanemisvõime olude muutustega suurem kui noorematel ajateenijatel, mis tingib nende depressioonisümptomite stabiliseerumise teenistuse hilisemates etappides. Varasematest rahvastikupõhistest uuringutest on veel teada, et depressiooni sümptomeid esineb enam mitte-eestlastel, eakamatel, madalama haridustasemega ja madalama sissetulekutega inimestel (Kleinberg jt, 2008). Kaitseväelaste emotsionaalset tervist uurides on leitud, et teenistuse kõrgest stressitasemest tingituna on nad emotsionaalselt häiritumad (Pflanz & Sonnek, 2002). Väeliikides on ühtlasi erinev füüsilise koormuse tase, sõltuvalt teenistusülesannetest. Seni pole Eestis teostatud uurimistööd, mis võrdleks ajateenijate emotsionaalse tervise arengut või taandarengut sõltuvalt väljaõppe olemusest või väeliigist.

Eesti Kaitseväes on kolm domineerivat väeliiki: maavägi, merevägi ning õhuvägi. Maavägi jaguneb omakorda kaheksaks erineva väljaõppeprogrammiga väeliigiks. Kokku on Eesti Kaitseväes 12 erinevat väeosa, kuhu ajateenijaid määratakse (Kaitseväe peastaap, 2017), milles rakendatavaid väljaõppeprogramme on 10. Sõltuvalt väeosast ning selle rollist Kaitseväes on ka ajateenijate väljaõpe erinev, mis võib mõjutada ajateenijate vaimset ning emotsionaalset tervist erinevalt.

Eesti Kaitseväe struktuur väeliikidena

Eesti Vabariik on omaks võtnud laiapindse riigikaitse mudeli, mis tähendab, et riigi kaitsmine ei hõlma üksnes sõjalist riigikaitset, vaid et riigi kaitseks peavad valmis olema kõik riigiasutused ja kogu ühiskond (Kaitseministeerium, 2014). Meestel vanuses 17-27 on seejuures Kaitseväeteenistuse seadusest tingituna ajateenistuskohustus, mis tähendab 8 kuni 11-kuu pikkuse kohustusliku ajateenistuse läbimist (Riigi Teataja, 2012). Teenistuse kestvus sõltub omandatud haridustasemest, teenistusväeosa asukoht aga kutsealuse alalisest elukohast ning klauslist, kas teenima asuti vabatahtlikult või mitte (end vabatahtlikuna teenistusse andes on võimalik kaasa rääkida teenistuskoha valikul). Konkreetne üksus määratud väeosas valitakse aga subjektiivselt sealsete ülemate poolt, tuginedes ajateenija esmamuljele ning enesetuvustusele. Sel moel paigutub ajateenija väeliiki, milles teenima asub.

Väeliikide (maavägi, merevägi, õhuvägi) siseselt jagunevad Eesti Kaitseväe osised funktsioonide alusel järgnevalt:

Mereväel miinitõrje merel ning mereolukorrateadlikkuse tagamine (Kaitseväe peastaap, 2018);

Õhuväel õhutõrje ning õhuseire, mille abil kontrollitakse riigi õhuruumi ning tagatakse strateegiliste objektide õhukaitse (Kaitseväe peastaap, 2017);

Maaväe peamiseks rolliks on Eesti territooriumi kaitse (Kaitseväe peastaap, 2017). Maaväe, mis on Eesti suurim väeliik, jagab autor funktsionaalsuse järgi:

- Kergjalavägi: väeliik, mil puudub soomusvõimekus. Üksused võitlevad sellest tingituna jalgsi, kasutades masinaid vaid transpordiks pikkade marsruutide läbimisel;
- Mehhaniseeritud jalavägi: jalaväeüksus, mis kasutab nii transpordiks kui lahingkontaktis olles toetuseks soomustransportööre;
- Luureüksused: luureüksuste ülesandeks on lahingupiirkonnas, rindejoone vaenulikul poolel teha kindlaks vastase asetus, tegevus, arvukus ja relvastus (Kaitseväe peastaap, 2017). Kuigi

luureüksuse võiks kombineerida kergjalaväega, eristub luure teenistujate viibimisest pidevas vähese une ning kõrgendatud stressiseisundis (Greene & Staal, 2017);

- Tuletoetusüksused: miinipildujate ning suurtükiväeüksus, mis teostavad manööverüksusi kaudtulega;
- Lahinguteenindustoetus: tagalaüksused, mis tagavad armee funktsioneerimise toetuselementide pakkumisega (meditsiin, logistika, tagala);
- Pioneeriüksused: pioneerid tegelevad lahinguruumi tõkestamise või mobiilsuse tagamisega (objektide mineerimine/demineerimine, läbipääsude loomine jm) (Kaitseväge peastaap, 2018);
- Vahipataljon: tagab sõjaväepolitseiüksuste ettevalmistamise ja kaitseväelistel ning riiklikel tseremooniatel osalemise (Kaitseväge peastaap, 2018);
- Staabi- ning sideüksused: ülesandeks on Kaitseväge osiste vaheliste sidelahenduste loomine ning objektikaitse.

Eelnev loetelu võtab kokku erinevad väeliigid, millele uurimistöös viidatakse. Väljaõppelise rotatsiooni korras mehitatakse eelnimetatud üksused ajateenijatega, mis tähendab iga-aastast isikkoosseisu vahetust ning uue väljaõppetsükli algust.

Käesoleva töö eesmärk

Uurimistöö eesmärgik on selgitada välja muutused Eesti Kaitseväge eri väeliikide ajateenijate emotsionaalses enesetundes ajateenistuse jooksul. Hüpotees: võrreldes teiste väeliikidega esineb kõige rohkem muutusi emotsionaalses enesetundes kergjalaväelastel. Antud hüpotees tuleneb sellest, et kergjalaväelaste väljaõpe on kõrge füüsilise koormusega.

Eesmärkide täitmiseks analüüsiti eri väeliikide ajateenijate emotsionaalse enesetunde küsimustiku (edaspidi EEK-2) alapunktide hinnanguid väeliigisiselt kolme küsitluslaine võrdluses.

Varasemalt on kompleksuuringu tulemustest leitud tõestust üldise ajateenijate emotsionaalse enesetunde halvenemise osas teenistuse jooksul (Oja & Piksööt, 2017), kuid kompleksuuringu andmetest pole uuritud emotsionaalse enesetunde erinevusi väeliikide võrdluses.

Erinevuste leidmine aitab hinnata erinevate väeliikide väljaõppega kaasnevat emotsionaalse enesetunde muutusi. Kaitsevägele on oluline teada, millises emotsionaalse enesetunde seisundis on ajateenijad väljaõppe eri etappidel, et seda vajadusel kohandada või luua ajateenijatele soodsamaid väljaõppetingimusi. Seeläbi on võimalik ära hoida teenistujate emotsionaalse enesetunde halvenemist,

tõsta ajateenijate teenistusega rahulolu ning parandada kutsealuste sobivust teenistuskohhta, mis omakorda viib efektiivsema reservarmee kujunemiseni.

Autori panus uurimistöö valmimisse oli eesmärkide püstitamine, statistiliseks analüüsiks sobivate andmete ettevalmistamine, andmeanalüüs ning uurimistöö sisuline vormistamine.

Meetod

Protseduur

Ajateenijate kompleksuuringu alusküsimustiku põhistruktuur (Allik & Talves, 2016) on välja töötatud SJKK ja KVÜÕA koostöös, ankeedi koostamisse on panustanud ka KRA (Kaitseressursside Amet) ja Kaitseministeeriumi spetsialistid.

2016. aasta juulikuu seisuga käivitus ajateenijate uurimine kompleksuuringuga. Kompleksuuring sisaldab erinevaid inimressursiga seotud valdkondi nagu sotsiaaldemograafiline profiil, tervis, enesekohased hoiakud, hoiakud riigikaitse ja teenistuse suhtes, õppimine ja motivatsioon teenistuses. (Kasearu jt, 2017). Uurimistöö tarbeks analüüsitakse kompleksuuringus oleva EEK-2 küsimustiku vastuseid.

Kaitseväeteenistuse seadusest ning Kaitseväge väljaõppemudelist lähtuvalt läbivad kutsealused ajateenistuse kas 8- või 11-kuu pikkuse perioodi vältel (Riigi teataja, 2012). Vastavalt kompleksuuringu eesmärkidele ning meetodikale osalesid ajateenijad uuringu täitmisel kolm korda: esimene küsitluslaine toimus teenistuse esimesel kuul, teine laine 4.-5. kuul, pärast sõduri baaskursuse läbimist, ning küsitluse kolmas laine toimus teenistuse lõpus, vahetult enne reservi arvamist.

Uuringus osalevad ajateenijad valiti kõikse valimi meetodil. Andmed koguti veebikeskkonas *LimeSurvey* loodud küsimustiku abil, mille täitmine toimus väeosades kollektiivselt rühma koosseisus. Uurimistöös on kasutatud kompleksuuringu 2016/2017 väljaõppetsükli jooksul kogutud andmeid suvise eelkutse ning sügisese põhikutse ajateenijatelt.

Uuringu läbiviimiseks kooskõlastati kompleksuuring ning selle läbiviimine Tartu Ülikooli eetikakomiteega (*Riigikaitse alase inimvara kompleksuuring*, eetikakomitee luba 271T-7).

Mõõtevahend: emotsionaalse enesetunde küsimustik (EEK-2)

Ajateenijate emotsionaalse tervise uurimiseks kasutati emotsionaalse enesetunde küsimustikku (Lisa 1). EEK-2 on Aluoja poolt loodud EEK (emotsionaalse enesetunde küsimustik) edasiarendus, mis koosneb 30 emotsionaalse tervise kohasest küsimusest. EEK loodi, et lihtsustada emotsionaalse tervise kohaste andmete kogumist ning nende tõlgendamist. Küsimustik jaguneb kuueks ploki: soodumus depressiooni või muu meeleoluhäire suhtes, soodumus üldise ärevushäire suhtes, soodumus paanikahäire ja agorafobia suhtes, soodumus sotsiaalfoobia suhtes, soodumus astseenia (vaimne kurnatus) suhtes ning soodumus depressiooni ja ärevusega kaasnevate võimalike unehäirete suhtes. Liites vastavate küsimustiku plokkide tunnuste hinnangud kokku, on võimalik tunnuste summa kaudu saada ennetavat teadmist, kas inimesel võib olla soodumus vastava emotsionaalse tervise ebakõla või, äärmuslikul juhul psüühikahäire suhtes. (Aluoja, 1999).

Valim

Kompleksuuringu valimisse kuulusid 2016/2017a Kaitseväge väljaõppetsükli ajateenijad kõikse valimina. Uuringus osales kokku 3175 ajateenijat kolmes küsitluslaines. Uurimistöö tarbeks arvestati tulemustest välja: enne teenistuse lõppu reservi arvatud 546 ajateenijat põhjusel, et nad ei omandanud väljaõpet täies mahus ning reservi arvamise põhjus mõjutanuks kogu väeliigi tulemusi; 195 ajateenija vastused, kuna neis puudus väeliigi täpsustus, ning 1834 ajateenija vastused, kuna neis oli EEK-2 tunnuste täitmata osi. Andmeanalüüsiks kasutati 600 ajateenija andmeid (keskmine vanus 21, SD 1.6). Ajateenijate paigutumine väeliikidesse on lisatud tabeli kujul uurimistöö lõppu (Lisa 2).

Tulemused

Kompleksuuringu EEK-2 küsimustiku vastuseid analüüsiti, kasutades statistilise analüüsi programmi SPSS v20.0.

Luureüksuse ajateenijate andmeid statistilises analüüsis ei rakendatud, kuna esindatud oli vaid 6 teenistuja andmed (1% kogu valimist).

Andmeanalüüsi käigus sooritati esmalt väeliikide jaotuses EEK-2 tunnuste keskmiste väärtuste leidmine. Normaaljaotuslikkuse testi tulemusena selgus, et valdavalt jäävad igas laines olevad EEK-2 tunnuste vastused normaaljaotuslikkusest välja. Ühe laine alatunnus oli tugevalt normaaljaotuslikkusest väljas, või jäid kahe laine tunnused napilt normaaljaotuslikkusest välja. *Friedman*'i testi abil leiti keskmiste tunnuste statistiliselt olulised erinevused kolme küsitluslaine lõikes. Kuna kompleksuuringu

näol on tegemist kordusküsitlusega, sooritati veel lisaks *Wilcoxon Signed-Ranks* test, et leida, kas erinevused olid esimese ning teise, teise ning kolmanda, või läbivalt küsitluslainete vahel.

Väeliikide teenistujate emotsionaalse tervise dünaamika

Statistilise analüüsi tulemusena leiti eri väeliikides teenivate ajateenijate emotsionaalse enesetunde dünaamikas erinevused EEK-2 alatunnustes. Statistiliselt olulisi erinevusi leidis väeliikide läbilõikes viies EEK-2 tunnuses. Teenistuse jooksul ei süvenenud üheski väeliigis vaid vaimse kurnatuse tunnused.

Mehhaniseeritud jalaväes esinevad kaks olulist muutust: alanevad nii sotsiaalfoobia tunnused ($X^2(2) = 43.668, p = .000$) kui ka unehäire tunnused ($X^2(2) = 9.326, p = .009$).

Vastupidiselt esitatud hüpoteesile on kergjalaväe ajateenijate emotsionaalse enesetunde ainsaks oluliseks muutuseks teenistuskäigu jooksul suundumus meeleoluhäiretele ($X^2(2) = 6.661, p = .088$).

Kaudtuletoetuse üksuste ajateenijatel süveneb samuti suundumus meeleoluhäiretele ($X^2(2) = 6.293, p = .043$) ning agorafobia ($X^2(2) = 7.946, p = .019$).

Õhutõrje ajateenijate seas leevenduvad kalduvused nii sotsiaalfoobia ($X^2(2) = 12.384, p = .002$) ning leevenduvad ka unehäire tunnused ($X^2(2) = 6.862, p = .032$).

Staabi-ning sideüksustes leevenduvad samuti unehäire tunnused ($X^2(2) = 6.655, p = .036$).

Lahinguteenindustoetuse ajateenijate seas tõuseb küll esimese viie teenistuskuu jooksul üldise ärevushäire tunnuste esinemine ($Z = -1.974, p = .048$) kuid teenistuse lõpuks alaneb taas (esimese ning viimase küsitluslaine võrdluses $Z = -2.603, p = .009$). Lisaks alanevad sotsiaalfoobia ($X^2(2) = 7.786, p = .020$) ning unehäire tunnused ($X^2(2) = 8.099, p = .017$).

Viimaks esineb olulisi erinevusi Vahipataljoni ajateenijate teenistuskäigu emotsionaalses enesetundes. Teenistuse esimese viie kuu jooksul süveneb suundumus meeleoluhäiretele ($Z = -1.205, p = .228$), kuid teenistuse lõpuks pole esimese ning viimase teenistuskuu võrdluses olulist erinevust ($Z = -0.328, p = .743$). Peale selle alanevad teenistuse jooksul paanikahäire ja agorafobia ($X^2(2) = 11.421, p = .003$), sotsiaalfoobia ($X^2(2) = 10.852, p = .004$) ning unehäire tunnused ($X^2(2) = 6.029, p = .049$).

Arutelu

Käesoleva uurimistöö põhieesmärgiks oli leida, kas Eesti Kaitseväe eri väeliikide ajateenijate seas esineb statistiliselt olulisi erinevusi emotsionaalse enesetunde osas. Eesmärk täideti, statistilise analüüsi tulemusena leiti erinevusi EEK-2 viies alapunktis ning seda 7 väeliigi ajateenijate seas.

Püstitatud hüpotees ei saanud kinnitust, kergjalaväe ajateenijate seas muutus oluliselt vaid suundumus meeleoluhäiretele. Seevastu Vahipataljoni ajateenijate seas oli olulisi erinevusi nelja EEK-2 alatunnuse seas.

Üllatuslikult esineb vaid EEK-2 meeleoluhäirete ning paanika ja agorafobia alatunnuste seas püsiv suundumuse tõus, mis esinevad kergjalaväe ning kaudtuletoetuse üksustes. Muutust võib selgitada väljaõppe vorm, mida neis üksustes omandatakse. Kergjalavägi Kuperjanovi jalaväepataljoni näol asub Lõuna-Eestis. Ajateenijate, kes alaliselt elavad Põhja-Eestis või mujal, oluliselt kaugel teenistuskohast, võib meeleoluhäirete tunnuste süvenemine tuleneda kohanemiskustest väeosas (Salo, 2008).

Kergjalavägi võitleb valdavalt jalgsi, kasutades masinaid vaid pikkade marsruutide läbimiseks, mis võib tingida ajateenijate füüsilise kurnatuse ning motivatsiooni alanemise, soodustades meeleoluhäiretele omaste tunnuste süvenemist (Duman & Monteggia, 2006). Kaudtuletoetusüksused kasutavad väga valju heli tekitavat tehnikat, millest võib tuleneda nii meeleoluhäirete (Murcia jt, 2013) kui paanika ja agorafobia tunnuste süvenemine.

Unehäire tunnuste leevendumist võivad selgitada kõigi väeliikide lõikes väljaõppelise määratud tegevusplaani järgimine ning kaitseväeliste ülesannete kõrge füüsiline koormus, mis tagavad kiirenenud uinumise ning sügavama une (Lang jt, 2013). Sotsiaalfobia tunnuste leevendumist võib selgitada ühiste stressirohkete katsumuste üleelamise läbi, mis lõimib ajateenijaid (Denovan & Macaskill, 2013). Kuna puuduvad väeliigi või väljaõppevormi kohased andmed, siis jäävad tunnuste teenistuse jooksul leevendumised või süvenemised tulevaste uurimistööde selgitada.

Uurimistöös rakendatud meetod, milles kasutati Kaitseväe väeliike sõltumatute muutujatena, on ajateenijate tervisliku seisundi uurimisel esimene Eestis. Sellest tingituna puudusid uurimistöö ettevalmistavas etapis varasemad vastavateemalised allikad, millele tugineda. Tulemused annavad põhjust meetodi jätkuvaks jätkamiseks, et luua objektiivsem ülevaade eri väeliikide ajateenijate emotsionaalsest enesetundest, ning teistest enesekohastest parameetritest. Võrreldes uurimistöö tulemusi Oja ja Piksoot (2017) leituga, ei süvenenud oluliselt enamiku ajateenijate suundumus depressiooni ning teiste meelehäirete osas. Erinevus võib olla tingitud valimi kitsendusest, mis jättis

autori uurimistöösse ajateenijad, kes on ajateenistuse terviklikult läbinud. Sarnane tulemus võib kajastuda ka tulevastes uuringutes, milles rakendatav valim on terviklikult teenistuse läbinud. Mõjuvaks tunnuseks võib seega olla teenistuskäigu pikkus.

Piirangud

Oluliseks piiranguks uurimistöö läbiivimisel, mis võis mõjutada leitud tulemusi, oli valimi kahanemine. Kompleksuuringu raames koguti andmeid kokku 3175 ajateenijalt, kellest erinevail põhjustel arvati uurimistööst välja 2575 ajateenijat. Allesjäänud 600 jagati väeliikide arvestuses gruppidesse, kuhu kuulus 24-166 ajateenijat. Kasutamata jäid seejuures kuue luureüksuse ajateenijate andmeid nende vähesuse tõttu. Esindatud olid küll suuremad Eesti Kaitseväe väeliigid, kuid EEK-2 alatunnuste tulemuste normaaljaotuslikkuse test näitas valdavalt andmete normaaljaotuslikkuse puudumist. Suurema valimi korral võinuks andmed olla normaaljaotuslikumad, andes täpsemat ülevaadet ajateenijate emotsionaalsest enesetundest.

Teiseks piiranguks on nii kompleksuuringus, kui tavakasutuses puuduvad objektiivsed tunnused väeliikide väljaõppe ning teenistuse erinevustest, mis ei võimaldanud leida põhjus-tagajärg seosteanalüüse väeliikide vaheliste erinevuste ning ajateenijate emotsionaalse tervise osas.

Tulevikuks

Kompleksuuringu eesmärk on koguda võimalikult täpseid ning asjakohaseid andmeid ajateenistust läbivate kutsealuste kohta. Kuigi kompleksuuringu koguvalimi suuruseks oli 3175 ajateenijat, arvati erinevail põhjustel sellest välja 2575 ajateenijat. Välja arvamise põhjusteks olid teenistuskäigu jooksul reservi arvamine (546), väeliigi kohase küsimuse mittetäitmine (194) ning kompleksuuringu mittetäielik täitmine (1835). Seega jäi kasutamata ~81% potentsiaalsest valimist. Tulevastes kompleksuuringu läbiviimise kordades on seega oluline suurendada korrektse küsimustike määra, mis tõstab saadud andmete valiidsust ning reliaablust.

Kompleksuuringu läbi viimise ajal oli EEK-2 ajateenijate seas valideerimata. Tavakasutuses sõeluuringutes rakendataval küsimustikul on äralõikepunktid, mis aitavad kasutajal saada aimu võimalikust vaimse tervise ebanormaalsusest (nt. meeleoluhäireid kajastavate tunnuste alatunnuse skoor > 11 viitab soodumusele meeleoluhäirele). Kuna ajateenistuse puhul pole tegemist standardolukorraga, ei ole küsimustiku äralõikepunktide rakendamine reliaabne. Ajateenijate eri küsitluslainetel antud enesekohaseid vastuseid EEK-2 alatunnustes ei analüüsitud eesmärgiga leida

protsentuaalne äralõikepunktist kõrgema tulemusega potentsiaalne teenistujate soodumus vastavate sümptomite tekkimiseks. Küsimustiku valideerimine ning vastav analüüs annaks aimu ajateenijate vastamishetkesest vaimsest tervisest ning ebanormaalsustest, mis võimaldaks uute sõltumatute tunnuste loomist edasisteks analüüsideks.

Uurimistöö läbiviimisel ei kasutatud väeliike eristavaid objektiivseid parameetreid. Nende lisamine tulevastesse samateemalistesse uurimustesse annab võimaluse hinnata konkreetset väeliiki eristava tunnuse mõju ajateenijate emotsionaalsele tervisele. Tulevikus oleks seda parandades võimalik saada eri väeliike iseloomustavad tunnused, mis mõjutavad ajateenijate teenistuskulgu ning nende heaolu.

Kasutatud allikad

- Allik, S., Talves, K. (2016). Inimressursi kompleksuuringu väljatöötamine kaitsevaldkonnas. *Inimressurs ja riigikaitse: Tervis. Artiklikogumik.. Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskus*, 13-23;
- Aluoja, A., Shlik, J., Vasar, V., Luuk, K., Leinsalu, M. (1999). Development and psychometric properties of the Emotional State Questionnaire, a self-report questionnaire for depression and anxiety. *Nord Journal Psychiatry*, 53: 443-449;
- Denovan, A., Macaskill, A. (2013). An interpretative phenomenological analysis of stress and coping in first year undergraduates. *British Educational Research Journal*, 39(6): 1002-1024;
- Duman, R. S., Monteggia, L. M. (2006). A Neurotrophic Model for Stress-Related Mood Disorders. *Biological Psychiatry*, 59(12): 1116-1127;
- Greene, C. H., Staal, M. A. (2017). Resilience in US Special Operations Forces. *Handbook of Military Psychology*, 177-192;
- Kaitseministeerium (2014, 01. august). *Laiapindne riigikaitse*, <http://www.kmin.ee/et/eesmargid-tegevused/laiapohjaline-riigikaitse>;
- Kaitseväe peastaap. (2017, 09. november). *Luurekompanii*, <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/maavagi/1-jalavaebrigaad/luurekompanii>;
- Kaitseväe peastaap. (2017, 24. aprill). *Maavägi*, <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/maavagi>;
- Kaitseväe peastaap. (2018, 01. veebruar). *Merevägi*, <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/merevagi>;
- Kaitseväe peastaap. (2018, 28. märts). *Pioneeripataljon*, <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/maavagi/1-jalavaebrigaad/pioneeripataljon>;
- Kaitseväe peastaap. (2017, 24. aprill). *Riigikaitse arengukava*, <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/riigikaitse-arengukava>;
- Kaitseväe peastaap. (2018, 15. veebruar). *Vahipataljon*, <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/vahipataljon>;
- Kaitseväe peastaap. (2014, 24. aprill). *Väeosad*, <http://www.mil.ee/et/ajateenistus/vaeosad>;
- Kaitseväe peastaap. (2017, 24. aprill). *Õhuvägi*, <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/ohuvagi>;
- Kasearu, K., Murakas, R., Talves, K., Trumm, A., Truusa, T.-T. (2017). Ajateenijate kompleksuuring: metodoloogiline ülevaade. *Riigikaitse ja inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Artiklikogumik. Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskus*, 9-14;

- Kleinberg, A., Aluoja, A., Vasar, V. (2008). Depressiooni ja ärevuse esinemine Eesti inimestel: depressiivse häire hetkelevimus, depressiivsuse ja ärevuse levimuse muutus kümne aasta jooksul. *Eesti Arst*, 88(2): 80-86;
- Lang, C., Brand, S., Feldmeth, A. K., Holsboer-Trachsler, E., Pühse, U. , Gerber, M. (2013). Increased self-reported and objectively assessed physical activity predict sleep quality amount adolescents. *Physiology & Behavior*, 120C: 46-53;
- Murcia, M., Chastang, J.-F., Niedhammer, I. (2013). Psychosocial work factors, major depressive and generalised anxiety disorders: Results from the French national SIP study. *Journal of affective disorders*, 146(3): 319-327;
- Oja, L., Piksööt, J. (2017). Ajateenijate kompleksuuringu tulemused tervise ja sooritusvõime andmete näitel. *Riigikaitse ja inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Artiklikogumik. Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskus*, 15-31;
- Pflanz, S., Sonnek, S. (2002). Work Stress in the Military: Prevalence, Causes and Relationship to Emotional Health. *Military Medicine*, 167(11): 877-882;
- Riigi teataja. (2012, 13. juuni). *Kaitseväeteenistuse seadus*, <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012001>;
- Salo, M. (2008). Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. *Maanpuolustuskorkeakoulu*, lk 19.

Lisad

Lisa 1: EEK-2 küsimustik emotsionaalse enesetunde hindamiseks

		Üldse mitte	Väga harva	Mõnikord	Sageli	Väga tihti
E01	Kurvameelsus	0	1	2	3	4
E02	Huvi kadumine	0	1	2	3	4
E03	Alaväärsustunne	0	1	2	3	4
E04	Enesesüüdistused	0	1	2	3	4
E05	Korduvad surma- või enesetapumõtted	0	1	2	3	4
E06	Üksildustunne	0	1	2	3	4
E07	Lootusetus tuleviku suhtes	0	1	2	3	4
E08	Võimetus rõõmu tunda	0	1	2	3	4
E09	Kiire ärritumine või vihastamine	0	1	2	3	4
E10	Ärevuse- või hirmutunne	0	1	2	3	4
E11	Pingetunne või võimetus lõdvestuda	0	1	2	3	4
E12	Liigne muretsemine paljude asjade pärast	0	1	2	3	4
E13	Rahutus või kärsitus, nii et ei suuda paigal püsida	0	1	2	3	4
E14	Kergesti ehmumine	0	1	2	3	4
E15	Äkilised paanikahood, mille ajal esinevad südamekloppimine, õhupuudus, minestamistunne või muud hirmutavad kehalised nähud	0	1	2	3	4
E16	Kartus viibida üksi kodust eemal	0	1	2	3	4
E17	Hirmutunne avalikes kohtades või tänavatel	0	1	2	3	4
E18	Kartus minestada rahva hulgas	0	1	2	3	4
E19	Kartus sõita bussi, trammi, rongi või autoga	0	1	2	3	4
E20	Hirm olla tähelepanu keskpunktis	0	1	2	3	4
E21	Hirm suhtlemisel võõraste inimestega	0	1	2	3	4
E22	Liigne ärevus seltskondlikul suhtlemisel	0	1	2	3	4
E23	Ärevus, kui on vaja teiste ees oma arvamust avaldada	0	1	2	3	4
E24	Loidus- või väsimustunne	0	1	2	3	4
E25	Vähenenud tähelepanu- või keskendumisvõime	0	1	2	3	4

E26	Puhkamine ei taasta jõudu	0	1	2	3	4
E27	Kiire väsimine	0	1	2	3	4
E28	Uinumiskeskused	0	1	2	3	4
E29	Rahutu või katkendlik uni	0	1	2	3	4
E30	Liigvarajane ärkamine (palju varem kui sooviksin)	0	1	2	3	4

E01-E08 kajastavad küsimusi depressiooni või muu meeleoluhäire suhtes,

E09-E14 kajastavad küsimusi üldise ärevushäire suhtes,

E15-E19 kajastavad küsimusi paanikahäire ja agorafobia ehk lagedakartuse suhtes,

E20-E23 kajastavad küsimusi soodumuse kohta sotsiaalfoobia suhtes,

E24-E27 kajastavad küsimusi soodumusest asteenia ehk vaimse kurnatuse suhtes,

E28-E30 kajastavad küsimusi soodumusest depressiooni ja ärevusega kaasuvate võimalike unehäirete suhtes. Iga küsimuse kohta tuleb anda hinnang, kuivõrd on kirjeldatav tunnus häirinud küsimustiku täitjat viimase 4 nädala jooksul.

Lisa 2: uurimistöös kasutatud valimi ajateenijate jaotus väeliikidesse

Väeliik	Ajateenijate arv
Mehhaniseeritud jalavägi	166
Kergjalavägi	131
Kaudtuletoetus	88
Õhutõrje	70
Staabi- ja sideüksused	53
Lahinguteenindustoetus	32
Pioneerid	30
Vahipataljon	24
Luure	6
Kokku	600

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis Dspace. / Mattias Jõgi /